

MEHMET AKİF TURAL, *Saltanatın Otopsisini veya Millî Hâkimiyet Yolunda Çekilen Çileler*, Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi: 25, 2. Basım, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara 1999, 58 sayfa.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Türkiye Cumhuriyeti'nin millet ve devlet olarak bütünlüğüne, güvenliğine musallat olan her türlü tehdit ve tehlikeye bilimlik zeminde cevap vermek gibi kutsal bir görevi yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu amaçla değerli bilim adamlarının çeşitli konulardaki görüş ve yorumlarını ihtiva eden, cepte taşınabilecek ve hacmiyle okurun gözünü korkutmayacak kitaplar basılmaya başlanmıştır. Bu alanda var olan büyük bir boşluğu dolduran bu kitaplara *Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi* adı verilmiştir.

Türk Kültüründen Görüntüler Dizisi'nin 25. kitabı Doç. Dr. Mehmet Akif Tural'ın kaleme aldığı, *Saltanatın Otopsisini veya Millî Hâkimiyet Yolunda Çekilen Çileler* adlı eserdir.

"İnsanlık tarihi bir bakıma yönetimin şekilleniş tarihidir" diyen Sayın Tural'ın kaleme aldığı bu kitabın, 1998'de yapılan ilk baskısının mevcudu kısa sürede tükenince, gözden geçirilip genişletilerek, ikinci baskısı yapılmıştır.

Sayın Tural, kitabı ikinci baskıya hazırlarken yaptığı genişletmeye şu şekilde açıklık getirmektedir: "*Alanıyla ilgili konularda konferans vermek için gittiğim yerlerde, öğrencilerin, öğretmenlerin bu kitapta ele alınanlarla ilgili soruları ile karşılaşım. Gördüğüm ilgiden çok memnun oldum. 'Saltanatın elde edilışı böyle ama müesseseleri vardı' gibi sorularla da karşılaşım. Kitapçığın konusu adından bellidir. Ölmüş olan bir saltanata bir ailenin içinde el değışırişi, daha doğrusu ele geçirilişine aittir. Okuyanların yanlış anlamalarına meydan vermeyecek şekilde kısa ilâveler yapılmıştır.*"

Kitap, Giriş'ten sonra, "Saltanat ve Hilâfet Kavramları Hakkında Yapılan Tanımlamalar", "Osmanlı Devleti'nde Saltanatın Ele Geçirilişine Dâir Bazı örnekler", "Saltanata Kaldırılışı", "Sonuç" ve "Kaynakça" bölümlerinden oluşmaktadır.

Sayın Tural, kitabında 5 ana vurgu üzerinde durmuştur. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Şehzadelere uygulanan "Siyaseten Katl" bahsi. Bu konunun, henüz gündemde değilkten, 1998 yılında yayımlanan bu kitapta ele alınması çok ilginçtir. Bu konu daha sonra, Osmanlı Devleti'nin 700. Yılı Kutlanmaları çerçevesinde, görüntülü ve yazılı basın-yayın organlarında sıkça ele alınmıştır. "Siyaseten Katl" olaylarını okuduktan sonra, Osmanlı hanedanında şehzadelüğün kolay olmadığı, şehzadelerin daima öldürölme korkusu içinde oldukları ve tahta geçene kadar kendilerini güvende hissetmedikleri anlaşılmaktadır. Bu konu farklı bir yönle düşünöldüğünde ise, Osmanlı Devleti'nin diğer Türk devletlerine göre daha uzun ömürlü olmasının, saltanat ve miras kavgalarına yol açılmasını engelleyen bu Osmanlı uygulaması ile mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

2. Saltanat ve hilâfetin birarada yürütöldüğü yönetim biçimi: Yazar, hilâfet kavramının, Hz. Peygamber'in yerine geçecek imam veya kamu işlerini düzenleyici mânasında kullanıldığını, bunun ise yanlış olduğunu belirtiyor. Çünkü, Hz. Peygamber'in önce "nübüvvet" daha sonra da "velâyet" olmak üzere iki görevi vardır. Nübüvvet (nebi'lik) görevinin vekili olamaz.

Hz. Peygamberin görevinden ikincisi olan "velâyet" (devlet yöneticiliği) görevine talip olarak, ona vekil olan kişi söz konusudur. Bu da siyasî bir kurum olan Hilâfet'tir. Bu açıklamaları

yapan Sayın Tural, saltanat ve hilâfetin aynı mânâyı almış iki Arapça kavram olduğunu yazmakta ve İslâm Devleti'nde henüz XVIII. yüzyılda başlayan hilâfet kavgalarını saltanat kavgaları olarak değerlendirmektedir. Yazarın değerlendirmelerinden, halifelik unvanının, saltanata dini yönden güçlendirici bir unsur katmak, dinî bir kılıf bulmak amacıyla kullanıldığı sonucunu çıkarılmaktadır.

3. Alevilik ve Şia meselesinin yanlış yorumlandığı bahsi ve bunların saltanat ve hilâfet konusu ile ilgili olarak değerlendirilmeleri konusu: Sayın Tural, hilâfet meselesi olarak da karşımıza çıkan saltanatın elde edilmesine ait yaşananları, bu günkü Sünnî ve Şia ayrımcılığını yapanların iddialarının kökeni olarak dile getirmektedir. Ayrıca Şia'nın Türk Aleviliği ile bir ilgisinin olmadığını da açıklamaktadır.

Yazar, bu konuda şunları dile getirmiştir: *"Bu hadiselerin cereyan ettiği yıllarda, Türkler henüz Orta Asya'da yaşamaktaydılar ve Müslüman da olmamışlardı. Gerek Arap Şia'sı, gerek Fars Şia'sı, ardında, İsrail oğullarının Museviligi milli din yapmaları türünden bir kavmiyetçilik taşıı.*

"Tehlikelerin söylenmesine ve belirtilmesine rağmen siyasetleştirilmiş ırkçı İslâm yorumlarından ideoloji üretkenler vardır. Bunu çıkar-ikmâl aracı görenler Şiilik ile Türk Alevi-Bektaşiliğini benzer veya iç içe gösterme gayretlerini sürdürmektedirler.

"Şia'nın Türk Aleviliği ile bir ilgisi yoktur. Şia, ırkçılık ve devlet politikalarında İslâm'ın kullanılma vasıtası olmuştur. Türk Aleviliği ise, İslâm öncesi eski Türk dini Şamanlık, Kamlık âdetlerini de içinde taşıyan, Anadolu Türklerinin tasavvulla bu öğeleri birleştirmeleri sonucu ortaya çıkmış İslâmî bir zenginliktir. Şia'nın çıktığı Arap coğrafyası yerine İran'da devlet politikası olması da mühim bir göstergedir."

4. Yazarın vurguladığı dördüncü konu ise, yazımızın başlangıcında da belirttiğimiz "Siyaseten Kad"ın çağının şartları içinde değerlendirilmesi gerektiği ve Osmanlı Devleti'nin bir Türk devleti olduğudur. Siyaseten katl konusunda verilen örnekler çok çarpıcıdır. Sayın Tural, Osmanlı Devleti'ni inceleyecekleri şu sözleriyle yol göstermektedir:

"İçinde bulunduğumuz sene kuruluşunun 700. yılını kutladığımız Osmanlı Devleti, Asya'dan Avrupa'ya uzanan Türklüğün kurduğu pek çok devletten birisidir; en çok yaşayan, bir şehir kültürü oluşturma, bir cihan devleti olma, kurumlaştırmalar başarma bakımından da hayranlıktan çok, sahiplik bilinciyle incelenmesi gereken bir Türk devletidir. Osmanlı Devleti'ni inceleyenler, idealize ederek, tarihî gerçekleri gönlüne göre inşa ve yorum hakkı, bilim adamının hakkı olamaz."

5. Bu kitapta beşinci olarak da, Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'nin yapısı ve Atatürk'ün yöneticilere yüklediği sorumluluk vurgulanmaktadır. Saltanat ve hilâfet kaldırırken gelişen olayları, Milli Mücadele, Mudanya Mütarekesi ve Lozan Antlaşması sırasında geçen olayları, Atatürk'ün hâkimiyet konusundaki görüşlerini ele alan yazar, tam bağımsız Türkiye Cumhuriyeti'nin ilelebet yaşayacağına olan inancını ortaya koymuştur.

Yazar, Cumhuriyetin önemini ve Atatürk'ün yöneticilere yüklediği sorumluluğu ise, yine Atatürk'ün *Medenî Bilgiler* adlı kitapta yer alan şu görüşleriyle dile getirmiştir: *"Cumhuriyette, meclis, reisumhur, hükümet, halkın hürriyetini, güvenini ve rahatını düşünmek ve sağlamaya çalışmaktan başka bir şey yapamazlar. Çünkü bunlar, bilirler ki, kendilerini iktidar ve yetki makamına belirli bir zaman için geüren irade ve egemenliğin kaynağı millettir; ve yine bunlar bilirler ki, iktidar makamına saltanat sürmek için değil, millete hizmet için getirilmişlerdir. Millete karşı durum ve görevlerini kötüye kullandıkları takdirde, şu veya bu biçimde, milli iradenin,*

kendi haklarında dahi ortaya çıkmasına maruz kalabilirler. Millet tarafından, millet adına, devleti yönetmeye izinli kılınanlar için, gerektiğinde millete hesap vermek zorunluluğu, laubalilik ve keyfî hareketle uyuşma kabul edemez."

Makale hâlinde iken *Erdem* dergisinde okuduğum yazının genişletilmiş ikinci baskısı olan bu kitap, konusunun özgünlüğü, verdiği bilgilerin konuya tam açıklık getirmesi ve dilinin anlaşılabilirliği ile her kesime hitap eden bir başvuru kaynağı niteliği taşımakta, sahasında önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Saltanat, hilâfet ve millî hâkimiyet kavramlarıyla, Türkiye Cumhuriyeti'ni ortaya çıkaran ortamı ve ülkemizin içinde yaşadığı dine dayalı meselelerin kaynağını merak eden herkesin bu kitabı okuması gerekmektedir.

Bu kitabın ikinci baskısının da kısa sürede tükeneceğine ve yeni baskılarının yapılacağına inanmaktayız. Yeni baskılarda "Kişi ve Kavramlar Dizini"nin eklenmesi ve metin içinde geçen, ancak günümüzde kullanılmayan kelime ve terimlerin karşılıklarının sayfa altlarında verilmesi ile kitap daha kullanışlı bir hâle gelecektir.

Dr. CEMAL AVCI
Atatürk Araştırma Merkezi Uzmanı